

OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYANI AMALGA OSHIRISH METODLARI

Atajanova Nodiraxon Abdiquahhorovna

Andijon viloyati Asaka tumani 43-maktabi o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7919362>

Annotatsiya: ushbu maqolada oilada ma'naviy-axloqiy tarbiya amalga oshirishda ijtimoiy-axloqiy talablarga mos axloqiy xislatlarni shakllantirish, farzandlar ongi, hissiyotlari hamda xulqiga muvofiq va tizimli ta'sir etishga oid usullari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: 3-renessans davri, etnopsixologik xususiyatlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy xulq-atvor, halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu-hayo, mehru-oqibat, mehnatsevarlik

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek "Biz o'z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug' maqsadni qo'ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak" Yoshlarning ta'lim-tarbiya olishi, kasb -hunar egallashi, yetuk va komil shaxslar bo'lib ulg'ayish yo'lida zamonaviy, qulay, ilg'or va innovatsion shart-sharoitlarni yaratib berish uchun mamlakatimiz bor kuch-imkoniyatlarini ishga solmoqda. Maqsad - Uchinchi Renessans poydevorini yaratish, mamlakatimiz dunyodagi eng taraqqiy etgan davlatlar qatoriga chiqishi uchun intellektual va ma'naviy yetuk tashabbuskor yoshlarni Yangi O'zbekistonning drayveriga aylantirish imkoniyat yaratib bermoqda. Barkamol shaxsni tarbiyalab voyaga yetkazishda asosiy bog'ini oila hisoblanadi.

Har qanday rivojlanayotgan davlat va jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi - sog'lom, barkamol, aqliy salohiyati baland, dunyoqarashi keng, kreativ fikrlovchi yoshlardir. Mamlakatimizda yoshlar siyosatini global isloh qilish, ta'lim sifati va qulayligini oshirish, ilm -fanni rivojlantirish kabi keng tashabbuslarga e'tibor qaratilmoqda. Ammo shuni ta'kidlash joizki, shaxsni oila va uni ma'naviy qadriyatlari ta'sirida har tomonlama tarbiyalash muammosi ko'plab nazariy va ilmiy izlanishlarni asosi bo'lib kelmoqda. Zero, bunday yondashuvlar ajdodlarimizning falsafiy-g'oyaviy qarashlari, oila va oilaviy tarbiya masalalariga bag'ishlangan o'gitlarida yoritilgan. Bu kelajak avlodni tarbiyalashda oilaning, ota-onaning rolini belgilab beruvchi ma'naviy-axloqiy manbalar sanaladi. Ularda yuksak ma'naviyatni, axloqlilik va madaniyatni shakllantirishda oila muhitining, ota-onalarni ro'lini tadqiq qilish dolzarbligini asoslash mumkin.

Dunyo miqyosidagi hozirgi ijtimoiy-siyosiy hayot kishilik jamiyati taraqqiyotining ayni bosqichi shunday o'ziga xos xususiyatga egaki, unda harbiy qudrat emas, balki intellektual salohiyat, aql-idrok, fikrlash, yangi texnika va texnologiyalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Yoshlarni mustaqil ijodiy fikrlashga o'rgatish tufayli ular kelgusida o'z oldilarida vujudga kelishi kutiladigan muammolarni ijodiy ravishda hal qilish orqali jamiyatning rivojlanishiga, Respublikamizning ilg'or texnologiyali jahon davlatlari qatoridan munosib o'rin egallashiga hissa qo'shishga erishish mumkin.

Davlat va jamiyat tomonidan yoshlarning, ta'lim muassasalari mutaxassislari hamda ota-onalarning oldiga qo'yilayotgan vazifalar bevosita psixologiya sohasida yaratilayotgan turli psixodiagnostik metodlar (trening, diagnostika, psixoterapevtik suhbatlar, intervyu, anketa usuli, test usuli) yordamida amalga oshirish darkor.

Oila - insonning ilk bolaligidan boshlab ongida shakllanadigan barcha insoniy fazilatlar, ezgu niyatlar, qadriyatlar takomil topadigan va sog'lom e'tiqodlar shakllanadigan muqaddas dargohdir.

Shu muqaddas dargohda ma'naviy-ahloqiy muhitni vujudga keltirish va u orqali shaxsni sog'lom e'tiqodli, yangicha fikrlaydigan, komil inson qilib tarbiyalash bugungi islohotlar davrida "Yangi O'zbekiston" uchun davlat ahamiyatiga molik masaladir.

Zero, yoshlarda milliy qadriyatlarimizga, jumladan, oilaviy an'analar, noyob rasm-rusmlarga oid e'tiqodni shakllantirish orqali ularni oilaviy hayotga tayyorlash, oilaparvarlik xususiyatlarini tarbiyalash ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshiruvchi ta'sirchan vositalardandir.

Oilaning etnopsixologik xususiyatlarini, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning ruhiy-ma'naviy jihatlarini, O'zbekistondagi oilalarda xos bo'lgan, asrlar mobaynida o'zini oqlab kelayotgan, bolaning to'g'ri tarbiya topib, kamol topishiga xizmat qilib kelayotgan udumlarni ilmiy jihatdan tadqiq etilgan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, oilaviy an'analar, rasm-rusmlar va odatlar orqali o'spirin yoshidagi o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirish va dunyoqarashga aloqador tushunchalarni singdirishni ta'minlovchi ijtimoiy psixologik omillar va shart-sharoitlarni aniq bilish o'ta dolzarb va muhim vazifadir. O'spirinlik yoshidagi bola dunyo, uning sir-sinoatlari qatorida oila va nikoh, oilaga va insoniy munosabatlarga oid qadriyatlarning ma'no mohiyatini bilish, nafaqat bilish, balki e'tiqod tariqasida qalbiga singdirishga ehtiyoj sezadi. Lekin ayni shu taraqqiyot davrida uning ongini chalg'ituvchi ziddiyatlar va noto'g'ri stereotipli ustanovkalar ham shakllanib qolishi, zararli odat va ko'nikmalar shakllanib qolishi mumkin.

Ijtimoiy tarbiyaning boshqa turlari kabi ma'naviy-axloqiy tarbiya asosini ham ilg'or milliy, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, xalq pedagogikasi g'oyalari tashkil etadi.

Ma'naviyat shaxs, xalq, davlat va jamiyatning kuch-qudrati, taraqqiyoti, imkoniyatlari va istiqbollari belgilab beruvchi ichki ijobiy, ruhiy omildir.

Bu sohadagi ishlarimizning pirovard maqsadi – iymon-e'tiqodi butun, irodasi baquvvat, erkin fuqaro ma'naviyatini shakllantirishdir.

Axloq esa shaxsning xatti-harakatlari, yurish-turishi, turmush tarzi, hayot kechirish tamoyillari, qoidalari, ijtimoiy munosabatlar mazmunini ifodalaydi.

Zero, axloq, axloqiy me'yorlarsiz shaxsning ruhiy va jismonan yetukligining mezoni bo'lgan ma'naviy kamolotga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun ham ma'naviy-axloqiy tarbiyada uzviylik, aloqadorlik dialektik xarakterga ega bo'lib, shaxsning ma'naviy-axloqiy shakllanishida muhim sanaladi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya va unga qo'yiladigan talablar bu jamiyatda ma'lum ijtimoiy-axloqiy talablarga mos axloqiy xislatlarni shakllantirish maqsadida farzandlar ongi, hissiyotlari hamda xulqiga muvofiq va tizimli ta'sir etishdir.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya vazifalari quyidagilardan iborat:

- Bolalarda ma'naviy-axloqiy ongni shakllantirish.
- Ularda ma'naviy-axloqiy his-tuyg'ularni tarbiyalash va rivojlantirish.
- Bolalarda ma'naviy-axloqiy xulq-atvor ko'nikma va odatlarini tarkib toptirish.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya mohiyatiga ko'ra inson ongining jamiyat bilan aloqadorligi, jamiyat oldida burchli ekanligi, o'z xulq-atvorini jamiyat taraqqiyoti darajasiga bog'liqligini tushunishi, jamiyat tomonidan tan olingan axloqiy me'yor, ideal hamda talablarni bajarishda

mas'uliyatni his etishi, ma'naviy-axloqiy bilimlarning e'tiqodga aylanishi va bu e'tiqodlarning tizimlilik, mustahkam ma'naviy-axloqiy his-tuyg'u va xislatlarni shakllantirish, farzandlar tomonidan ma'naviy-axloqiy xulq-atvor jamiyat a'zolariga bo'lgan hurmat-e'tiborni namoyon etuvchi mezonlardan ekanligining anglab etilishi, ma'naviy-axloqiy odatlarning shakllanishi va boshqalardan iborat.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya mazmunida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tiklash masalasining kun tartibiga qo'yish zaruriyatining yuzaga kelganligi munosabati bilan tub o'zgarishlar yuz berdi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, eng muhim qadriyat inson omili hisoblanadi. Hayot insonga bir marta beriladi, Shuning uchun ham milliy va umuminsoniy qadriyatlarda uni mazmunli, o'zgalar va o'zining hayoti ma'nosini anglagan holda o'tkazish kerakligi haqida ko'plab rivoyat, hikmat va pand-nasihatlar mavjud. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev alohida ta'kidlab o'tganlaridek, "Sharqda qadim-qadimdan oila muqaddas Vatan sanalgan. Halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu-hayo, mehru-oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar, eng avvalo, oilada shakllangan". Shunday ekan "Oila bu tarbiya o'chog'idir"

References:

1. Abdurauf Fitrat. Oila. - T.: "Ma'naviyat" 2000. -112 b.
2. Abu Nasr Farobiy. Fozil odamlar shahri. -T. "Sharq" 1993. - 224 b.
3. Abu Rayhon Beruniy. Hikmatlar .-T. "O'qituvchi", 1973. -174 b.
4. Azizova T.M. Zamonaviy o'zbek oilalarida o'smir bolalar shaxsi shakllanishi. T.: // Xalq ta'limi. 1998. 3-son. 14 b.